

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-17>

УДК 65.338.4

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TRANSPORT ENTERPRISES OF UKRAINE

Кукушка Ірина Василівна

аспірантка,

Національний транспортний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9878-2028>**Kukushka Iryna**

National Transport University

Стаття присвячена особливостям інноваційного розвитку транспортних підприємств України. Досліджено суб'єктивні ризики, що виникають в процесі створення інновацій. Окреслено головні чинники низького рівня активності інноваційної діяльності транспортних підприємств. Зазначені фактори, які впливають на розвиток інноваційних процесів. Описано суть і роль екологічних інновацій. Також перелічено завдання, які забезпечать динамічне впровадження інноваційних процесів. Вказані принципи державної інноваційної політики. А також визначені напрями активізації інноваційної активності вітчизняних транспортних підприємств, серед них: посилення пільгового режиму для підприємств, що запроваджують інновації та замаються виготовленням інноваційних продуктів; удосконалення порядку кредитування інноваційної діяльності підприємств; стимулювання прямих іноземних інвестицій; сприяння переорієнтації зовнішньоекономічної діяльності на високотехнологічний експорт.

Ключові слова: транспортні підприємства, прибуток, логістика, сталий розвиток, інновації, стратегія, проект.

The purpose of the study is to analyze the problematic issues of innovative development of transport enterprises of Ukraine. The transport industry is one of the main ones for the national economy. At the same time, its role is extremely serious and multifaceted, because it is a source of tax revenues for state and local budgets, a significant employer on the labor market, a key component of the service sector, and transport is the basis for the development of industry, agriculture (uniting numerous producers and consumers, the industry contributes to the formation of optimal logistics between them). The importance of transport increases in the context of the transition of most economically developed countries to the post-industrial model, which is characterized by the dominance of the service sector, to which the transport industry belongs. This explains the increased attention to the development of transport, the need to identify the problems of its functioning and search for ways of strategic development. The research methods used in the work are search in the available methodological and scientific literature with an analysis of the found material, clarification of cause and effect relationships, systematization, specification, analysis of documentation and results of the researchers' activities on the problem of the research. The article examines the subjective risks that arise in the process of creating innovations. The main factors of the low level of activity of innovative activities of transport enterprises are outlined. The factors influencing the development of innovative processes are specified. The essence and role of ecological innovations are described. Tasks that will ensure the dynamic implementation of innovative processes are also listed. The principles of state innovation policy are specified. As well as the areas of intensification of the innovative activity of domestic transport enterprises, among them are strengthening the preferential regime for enterprises that introduce innovations and engage in the production of innovative products; improvement of the crediting procedure for innovative activities of enterprises; stimulation of direct foreign investments; promoting the reorientation of foreign economic activity towards high-tech exports. The practical value of the article lies in the fact that effective directions have been formed that will help bring national transport enterprises to the level of advanced countries of the world.

Keywords: transport enterprises, profit, logistics, sustainable development, innovation, strategy, project.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток економіки є нагальним завданням кожної сучасної країни, при цьому Україна не є

виключенням. Реформування національної економіки направлене на вдосконалення багатьох областей соціально-економічного та

політичного життя суспільства (науково-технічної, валютно-фінансової, кредитної, розвиток торгівлі товарами та послугами, міграції робочої сили та капіталу тощо). Одним з найпопулярніших у цій площині типів економічної діяльності є транспорт. Не дивлячись на вигідне географічне положення України та деякі спроби на протязі попередніх років врятувати соціально-економічну державну політику у цій галузі, все ж, на превеликий жаль, застається коло проблемних питань, які сповільнюють розвиток транспортних підприємств в країні. Однією з ключових проблем, що постали є недостатнє упровадження інновацій, яке не дає вивести дану сферу на щабель провідних країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання інноваційного розвитку транспортних підприємств України було розглянуте багатьма дослідниками, серед них: О. М. Вовк, Н. І. Новальська, П. Ю. Гречан, Х. Ю. Дмитрик, О. В. Комчатних та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Здійснити аналіз проблемних питань інноваційного розвитку транспортних підприємств України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання):

- дослідити суб'єктивні ризики, що виникають в процесі створення інновацій;
- окреслити головні чинники низького рівня активності інноваційної діяльності транспортних підприємств;
- зазначити фактори, які впливають на розвиток інноваційних процесів;
- описати суть і роль екологічних інновацій;
- перелічити завдання, які забезпечать динамічне впровадження інноваційних процесів;
- вказати принципи державної інноваційної політики;
- визначити напрями активізації інноваційної активності вітчизняних транспортних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних чинників результативної роботи підприємства є процес розшуків новітніх форм і удосконалення діючих, покращення технологій, матеріалів або продукції, що дозволяють вбезпечити постійне зростання попиту та нарощування прибутковості. Новітні технології, матеріали і продукти формуються за умов динамічності й стратегічної направленості інноваційних процесів, що передують розвитку як економічної та управлінської, так

і виробничо-господарської діяльності транспортних підприємств.

Запроваджені на підприємствах інноваційні процеси призводять до енергоефективності та ресурсозбереження, вбезпечують автоматизацію та цифровізацію роботи транспортних підприємств, впливають на конкурентоздатність та загалом впливають на економічний ріст [1, с. 2].

В процесі створення інновацій виникають суб'єктивні ризики, які диференціюються в залежності від етапів інноваційного процесу:

- при аналізі взаємозв'язків внутрішнього та зовнішнього середовища виникає ризик щодо вибору інноваційного напрямку, який не завжди може задовольнити і внутрішні і зовнішні фактори;
- ризик генерації ідеї нововведення полягає у некоректному формулюванні ідеї;
- при перевірці та випробуванні продукту основним ризиком виступає неможливість втілення ідеї у зв'язку з особливостями роботи техніки та технології, використовуючи які продукт не матиме всіх початково-задуманих властивостей;
- при впровадженні системи маркетингу ризик виникає у разі неефективних маркетингових заходів;
- ризик при розробці продукту полягає в недостатності інноваційного потенціалу підприємства;
- ризик при виході на ринок полягає у низькому попиті на даний вид товару.

Рівень суб'єктивних ризиків в повній мірі залежить від осіб, які приймають відповідні рішення на етапах інноваційного процесу. Для усіх етапів інноваційного процесу факторами суб'єктивних ризиків виступають: досвід, кваліфікація, достовірність наданої інформації персоналу у питаннях інноваційної активності, мотивація працівників, які залучені до інноваційного процесу [3, с. 123].

Для теперішнього ринку транспортно-логістичних послуг властивою є тенденція до максимального зменшення витрат на транспортування, зберігання, пакування, митне оформлення. Що стосується витрат на інновації, то в їх структурі мають перевагу витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

Для національних транспортних підприємств не є властивими стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку, які б мали системний характер, цільову направленість, безперервність та довготривалість. Одним з чинників

такого становища є недоліки в розробці, оцінюванні проектів та реалізації стратегічних планів, врахуванні мінливості стану факторів внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища, наявності системних структурних змін, що спровоковані стрімкістю і складністю економічних, технологічних, екологічних, технічних та соціальних трансформацій як всередині країни, так і за її межами [7, с. 65].

До головних чинників низького рівня активності інноваційної діяльності транспортних підприємств належать такі:

1) на державному рівні прослідковується нерезультативна державна система підтримки й розвитку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, яка поєднує багато інституцій, що формально виконують свої функції; недостатній рівень законодавчого регулювання інноваційної активності транспорту стосовно інструментів стимулювання такої активності; низький рівень фінансових стимулів у сфері оподаткування, співфінансування, придбання та впровадження інновацій.

2) на рівні транспортних підприємств простежується недостатній рівень фінансових ресурсів, що виділяються на розроблення, придбання та впровадження інновацій (обумовлюється розмірами підприємства), зацікавленість власників в отриманні максимальної вигоди у короткостроковому періоді, небажання відволікати фінансові кошти на інноваційну активність; недостатність уваги питанням стратегічного розвитку підприємства й вагомості інноваційного підґрунтя; відсутність у працівників стимулів до інноваційної активності [2, с. 116].

На основі існуючої літератури виділяють декілька класичних факторів, які впливають на розвиток інноваційних процесів:

- відповідність ресурсних потреб до можливостей підприємства;
- узгодження стратегії розподілу ресурсів на кожному етапі інноваційного процесу;
- встановлення взаємозв'язків та взаємодії між підрозділами, які беруть участь у створенні інноваційного продукту та координація їх діяльності;
- забезпечення такої якості продукції, яка спрямована на задоволення потреб споживачів;
- залучення висококваліфікованих кадрів та, за необхідності, встановлення системи навчання для підготовки персоналу [4, с. 414].

Одними з найголовніших питань для підприємства під час визначення напряму вкладення інвестицій в інноваційні проекти є такі:

- у який проект слід вкласти інвестиції;
- який об'єм цих інвестицій буде потрібен;
- коли вкладені інвестиції почнуть приносити дохід;
- скільки прибутку на вкладені інвестиції можна очікувати;
- які характеристики проекту;
- з яких джерел узяти кошти для реалізації проекту.

На підготовчому етапі прийняття результативних управлінських рішень стосовно реалізації інноваційних проектів слід визначити конкретні показники інформаційного забезпечення цих проектів. Варто оцінювати не тільки стан та потенційні можливості підприємства, а й інституційні, мезо- та макроекономічні фактори, які можуть впливати на інноваційно-інвестиційну діяльність транспортних підприємств (рис. 1).

Транспортні підприємства можуть використовувати різні способи інвестиційного фінансування інноваційних проектів (рис. 2) [7, с. 67–68]:

Разом з тим потрібно зазначити, що наразі існує певне коло проблемних питань, пов'язаних із фінансуванням інноваційних проектів транспортних підприємств: дефіцит власних коштів; важкі обставини, що пов'язані з кредитуванням інноваційних проектів; низький рівень активності держави у фінансуванні інноваційних проектів; труднощі із залученням іноземних інвесторів, зумовлені високим рівнем інвестиційного ризику; недостатній розвиток інвестиційної інфраструктури фінансування інноваційних проектів [7, с. 68].

Чи не головну роль у процесі фінансування інноваційної діяльності для підприємства відіграє те, на якому етапі розробки інноваційного проекту воно знаходиться. Через складнощі, що з'являються під час оцінки вартості інноваційного проекту, тривалий строк окупності інвестицій та їх високу ризикованість найбільші проблеми з отриманням фінансування від зовнішніх джерел виникають у підприємства на ранніх етапах. Окрім того, на всіх етапах впровадження інноваційного проекту має зберігатися державна підтримка підприємства, а втім якщо на ранніх етапах її роль для проекту суттєва, то ближче до закінчення зменшується і її значення [6, с. 407].

Слід ще звернути увагу на важливість екологічних інновацій, які направлені на підвищення продуктивності та функціональності транспортних систем, зменшення витрат енергії, широке використання інтелектуальних систем управління дорожнім рухом та інструментів оптимізації транспортних потоків.

Рис. 1. Чинники, що впливають на інвестиційно-інноваційну діяльність транспортно-логістичних підприємств

Джерело: адаптовано автором [7, с. 67]

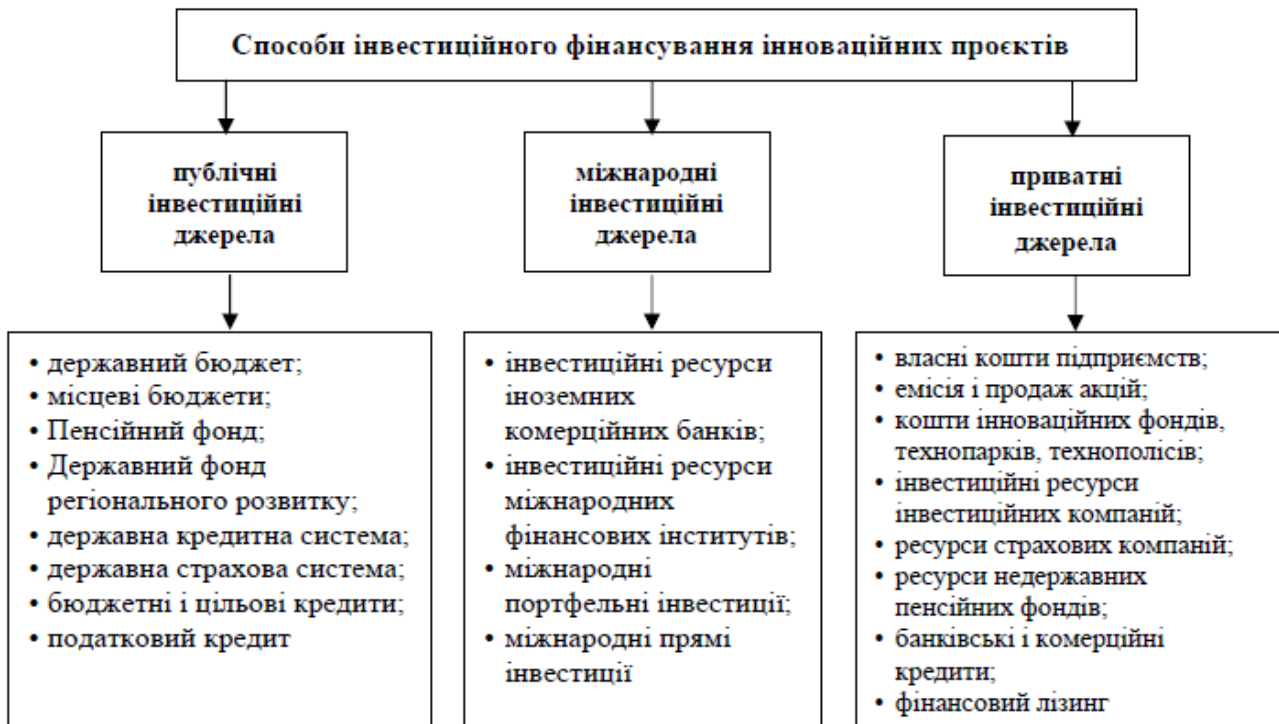

Рис. 2. Способи інвестиційного фінансування інноваційних проєктів

Джерело: адаптовано автором [7, с. 68]

Екологічні інновації, як і інші види інновацій, направлені на отримання прибутку та зменшення витрат, але їх специфіка проявляється в соціально-культурному та етичному контексті. Екологічні інновації направлені також на отримання позитивного просоціального та / або проекологічного ефекту, що безпосередньо пов'язано з концепцією сталого розвитку. До головних задач формування та впровадження екологічних інновацій належать: мінімізація використання ресурсів, зокрема води та енергії; зменшення негативного впливу на навколишнє середовище; запобігання антропогенного навантаження на навколишнє середовище; зниження кількості відходів.

Екологічні інновації безпосередньо пов'язані з концепцією сталого розвитку і мають розглядатись як інструмент її реалізації. Це цілком новітній підхід до підприємництва, відповідно до якого важливі не лише фінансові результати, але й дотримання морально-етичних норм, соціальної справедливості, охорони довкілля. Тож, концепція сталого розвитку передбачає отримання конкурентних переваг підприємства за рахунок формування соціальної цінності не лише для клієнтів, інвесторів та партнерів, але й для всіх зацікавлених сторін. Сталий розвиток покращує репутацію підприємства, сприяє зацікавленості інвесторів та допомагає покращити внутрішню координацію. Концепція сталого розвитку сприяє формуванню та реалізації інновацій, що, з однієї сторони, вирішує складні соціальні чи екологічні проблеми, а з іншої, є джерелом прибутку за рахунок задоволення потреб кінцевих споживачів. Зростаюча соціальна відповідальність суспільства сприяє збільшенню попиту на етичні товари та послуги [5, с. 33].

Сукупність чинників впливу на економічну ефективність інноваційних процесів транспортної галузі в масштабах вітчизняної економіки сприяють впровадженню основних заходів, для підвищення інноваційної активності: мотиваційні заходи, які сприяють результативності праці; внесення змін до нормативно-правової (стимули); розвиток інноваційної інфраструктури, що пришвидшує розвиток науково-технічного прогресу; формування системи національного стимулювання інновацій та інвестицій.

Враховуючи актуальний стан транспортної галузі України, можна визначити основні завдання, які забезпечать пришвидшення впровадження інноваційних процесів: регулювання взаємовідносин між учасниками інноваційного процесу, захист їх прав та інтересів;

встановлення комунікації між учасниками та організації інформаційного середовища; визначення державного впливу на розвиток інноваційної діяльності транспортних підприємств; забезпечення прозорості у відборі інноваційних проектів для їх подальшої реалізації в сфері модернізації транспортної інфраструктури; забезпечення розвитку кадрового та інноваційного потенціалу [1, с. 4].

З метою усунення проблем неналежного рівня інноваційного розвитку підприємств слід застосовувати державну інноваційну політику, яка буде формуватися на принципах:

- орієнтації на інноваційний вектор розвитку економіки країни;
- визначенні державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- формуванні законодавчої бази в області інноваційної діяльності;
- формуванні умов для збереження, розвитку й використання національного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- забезпеченні взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвиток інноваційної діяльності;
- результативного використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримці підприємництва у науково-виробничій галузі;
- здійсненні заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисті національної продукції на внутрішньому ринку та її інтеграція на зовнішній ринок;
- фінансовій підтримці, здійсненні сприяючої кредитної, податкової і митної політики в галузі інноваційної діяльності;
- сприянні розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційному забезпеченні суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовці кадрів у сфері інноваційної діяльності [8, с. 120].

Таким чином, провідними напрямками активізації інноваційної активності національних транспортних підприємств є: посилення пільгового режиму для підприємств, що запроваджують інновації та замаються виготовленням інноваційних продуктів; удосконалення порядку кредитування інноваційної діяльності підприємств; стимулювання прямих іноземних інвестицій; сприяння переорієнтації зовнішньоекономічної діяльності на високотехнологічний експорт [2, с. 116].

Висновки. Потреба у запровадженні інноваційних змін на транспортних підприємствах

установлюється на основі збільшення рівня головних показників, які здійснюють вплив на підвищення конкурентоздатності та забезпечують отримання найбільш можливого фінансового результату. Цими показниками є, в першу чергу, ступінь науково-технічного прогресу та освоєння новітніх знань та навичок, які потрібні для участі в інноваційних процесах.

Досліджуючи інноваційні процеси на транспортних підприємствах можна зазначити, що вони результативно впливають та допомагають модернізації транспортної системи, підвищу-

ють ступінь безпеки транспорту, забезпечують стрімке, практичне та ощадливе пересування. Реалізація інноваційних процесів при наданні транспортних послуг може посприяти повній модифікації транспортно-дорожнього комплексу країни згідно міжнародних стандартів. У зв'язку з цим велику увагу потрібно звертати на доступність новітніх технологій, інтелектуалізацію персоналу, інституційне стимулювання інвестиційної діяльності для комерціалізації інновацій на транспортних підприємствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вовк О. М., Абдулгусейнова А. Р., Дмитрик Х. Ю. Економічна ефективність інноваційних процесів на транспортних підприємствах в умовах інтелектуалізації. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. С. 1–6.
2. Гречан П. Ю. Інноваційна активність підприємств автомобільного транспорту в Україні. *Інтелект XXI*. 2019. № 5. С. 114–117.
3. Іжевський В. В. Економічна суть інновації та інноваційної діяльності підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.3. С. 121–127.
4. Ілляшенко С. М. Маркетинг. Менеджмент. Інновації: монографія. Суми : ТОВ «Друкарський дім» «Папірус», 2010. 623 с.
5. Комчатних О. В. Екологічні інновації як інструмент сталого розвитку транспортних підприємств. *Економічний простір*. 2021. № 171. С. 32–36.
6. Комчатних О. В. Фінансування інноваційного розвитку транспортних підприємств України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 402–407.
7. Новальська Н. І., Клименко В. В. Інвестиційно-інноваційна діяльність транспортно-логістичних підприємств в умовах сучасного бізнес-середовища. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Економіка і управління*. 2021. Т. 32 (71). № 4. С. 64–69.
8. Шатіло О. В. Вплив інновацій на розвиток автотранспортних підприємств України. *Розвиток регіонів і галузей. Стратегія економічного розвитку України*. 2018. № 43. С. 118–128.

REFERENCES:

1. Vovk O. M., Abdulguseinova, A. R., Dmytryk, H. Yu. (2021). Ekonomichna efektyvnist innovatsiinykh protsesiv na transportnykh pidpriemstvakh v umovakh intelektualizatsii [Economic efficiency of innovative processes at transport enterprises in conditions of intellectualization]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no/ 32, p. 1–6.
2. Grechan P. (2019) Yu. Innovatsiina aktyvnist pidpriemstv avtomobilnoho transportu v Ukraini [Innovative activity of road transport enterprises in Ukraine]. *Intelekt XXI*, no 5, p. 114–117.
3. Izhevskiy V. V. (2010) Ekonomichna sut innovatsii ta innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv [The economic essence of innovation and innovative activity of enterprises]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no 20.3, pp. 121–127.
4. Ilyashenko S. M. (2010). Marketynh. Menedzhment. Innovatsii [Marketing. Management. Innovations]. Monographiya [A monograph]. Sumy: LLC «Printing house» «Papyrus». 623 p.
5. Komchatnih O. V. (2021). Ekolohichni innovatsii yak instrument staloho rozvytku transportnykh pidpriemstv [Environmental innovations as a tool for sustainable development of transport enterprises]. *Ekonomichniy prostir*, no. 171, p. 32–36.
6. Komchatnykh O. V. (2018) Finansuvannia innovatsiinoho rozvytku transportnykh pidpriemstv Ukrainy [Financing of innovative development of transport enterprises of Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 22, p. 402–407.
7. Novalska N. I., Klymenko V. V. (2021) Investytsiino-innovatsiina diialnist transportno-lohistychnykh pidpriemstv v umovakh suchasnoho biznes-seredovyshcha [Investment and innovation activity of transport and logistics enterprises in the conditions of the modern business environment]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Ekonomika i upravlinnia*. T. 32 (71), no. 4, p. 64–69.
8. Shatilo O. V. (2018) Vplyv innovatsii na rozvytok avtotransportnykh pidpriemstv Ukrainy [The influence of innovations on the development of motor vehicle enterprises of Ukraine]. *Rozvytok rehioniv i haluzei. Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, no. 43, p. 118–128.